Urmia University

Journal of Interdisciplinary Studies of Persian Language and Literature

Vol. 1, No. 2, Summer 2025

Online ISSN: 3060-7515
https://jispll.urmia.ac.ir/

Interdisciplinary Studies of Persian Language and Literature

The effectiveness of the tension field (neodynamics) in the novel "Song of the Slayers" by Reza Barahani based on Viktor Frankel's semantic therapy theory

Ali Keshavarz Ghadimi[1] and Mostafa Maleki [2]

1- Ph.D. in persian language and litreture, Institute of public libraries of the country, general directorate of public libraries of Qazvin province, Qazvin, Iran
2- Member of Iran mining Engineering system organization, technical officer and supervisor of Qazvin province mines, Qazvin, Iran

ARTICLE INFO

Article type:
Research Article

Received:
2024/06/18
Accepted:
2024/09/20
pp:
38- 47

Keywords:
Semantic Therapy;
Viktor Frankl;
Kshetgan Song;
Reza Brahni;
Neodynamics;
Tension Field.

ABSTRACT

Logotherapy, or meaning therapy, is a theory that Dr. Viktor Frankl presented to the world. This theory focuses on human existence and the search for meaning and concept of life. In this theory, mental health is formed based on a certain amount of tension. Instead of internal balance, Frankel considers tension the basis of finding meaning and calls it neodynamics. In other words, the driving force necessary for life is in the middle of a field of tension, one pole of which is meaning, and the other pole is human. This research aims to investigate and analyze the effectiveness of the tension field or neodynamics in the novel "Song of the Killed" by Reza Brahni based on Viktor Frankl's semantic therapy theory. The research method is descriptive-analytical and library style. The findings of the research show that the existence and necessity of the field of tension and its effectiveness in the life of the main character of the story has caused him to find meaning in his life, and the opposite of that is the disappointment in the existential frost, despite the initial intensity, is faint.

Citation: Keshavarz Ghadimi, A., & Maleki, M. (2025). The effectiveness of the tension field (neodynamics) in the novel "Song of the Slayers" by Reza Barahani based on Viktor Frankel's semantic therapy theory. *Journal of Interdisciplinary Studies of Persian Language and Literature*, 1(2), 38-47.

© The Author(s).

Publisher: Urmia Univertsity.

DOI: https://doi.org/10.30466/jispll.2024.121599

DOR: https://dorl.net/dor/20.1001.1.30607515.1403.1.2.4.1

[1] **Corresponding author:** Ali Keshavarz Ghadimi, **Email:** Akg1356@yahoo.com, **Tell:** +989128800752

نشریه مطالعات میان رشته‌ای زبان و ادبیات فارسی

دوره ۱، شماره ۲، تابستان ۱۴۰۴

شاپا الکترونیکی: ۷۵۱۵-۳۰۶۰

https://jispll.urmia.ac.ir/

میزان اثربخشی میدان تنش (نئوداینامیک) در رمان آواز کشتگان اثر رضا براهنی بر اساس نظریهٔ معنادرمانی ویکتور فرانکل

علی کشاورز قدیمی [۱] و مصطفی ملکی الموتی [۲]

۱- دکتری زبان و ادبیات فارسی، نهاد کتابخانه‌های عمومی کشور، اداره کل کتابخانه‌های عمومی استان قزوین، قزوین، ایران

۲- عضو سازمان نظام مهندسی ایران، مسئول فنی و ناظر معادن استان قزوین، قزوین، ایران

اطلاعات مقاله

نوع مقاله:
مقاله پژوهشی

دریافت:
۱۴۰۳/۰۳/۲۹

پذیرش:
۱۴۰۳/۰۶/۳۰

صص:
۳۸ -۴۷

واژگان کلیدی:
معنادرمانی،
ویکتور فرانکل،
آواز کشتگان،
رضا براهنی،
نئوداینامیک،
میدان تنش.

چکیده

لوگوتراپی یا معنادرمانی نظریه‌ای است که دکتر ویکتور فرانکل آن را در جهان ارائه کرده است. این نظریه بر وجود و جست‌وجوی انسان برای یافتن معنا و مفهومی از زندگی تمرکز دارد. در این تئوری سلامت روان بر اساس میزان مشخصی از تنش شکل گرفته است و فرانکل به جای تعادل درونی، تنش را پایهٔ یافتن معنا می‌داند و آن‌را نئوداینامیک می‌نامد. به عبارتی نیروی محرکهٔ لازم برای زندگی میان میدانی از تنش، که در یک قطب آن معنی و در قطب دیگر آن انسان است قرار دارد. هدف از این پژوهش بررسی و تحلیل میزان اثربخشی میدان تنش یا نئوداینامیک در رمان آواز کشتگان اثر رضا براهنی براساس نظریهٔ معنادرمانی ویکتور فرانکل است. روش پژوهش توصیفی-تحلیلی و به شیوهٔ کتابخانه‌ای است. یافته‌های پژوهش نشان می‌دهد که وجود و ضرورت میدان تنش و میزان اثربخشی آن در زندگی شخصیت اصلی داستان باعث یافتن معنا در زندگی او شده است و نقطهٔ مقابل آن ناامیدی در حیطهٔ فراست وجودی به رغم شدّت اولیه، کم‌رنگ است.

استناد: کشاورز قدیمی ، علی؛ و ملکی الموتی، مصطفی. (۱۴۰۴). میزان اثربخشی میدان تنش (نئوداینامیک) در رمان آواز کشتگان اثر رضا براهنی بر اساس نظریهٔ معنادرمانی ویکتور فرانکل. *نشریه مطالعات میان رشته‌ای زبان و ادبیات فارسی*، ۱(۲)، ۴۷-۳۸.

© نویسندگان

ناشر: دانشگاه ارومیه.

DOI: https://doi.org/10.30466/jispll.2024.121599

DOR: https://dorl.net/dor/20.1001.1.30607515.1403.1.2.4.1

[۱] **نویسنده مسئول:** علی کشاورز قدیمی، **پست الکترونیکی:** Akg1356@yahoo.com ، **تلفن:** ۰۹۱۲۸۸۰۰۷۵۲

۱– مقدمه

انسان همواره در طول تاریخ برای زندگی در جست‌وجوی معنا بوده است، چه در شرایط آرامش و صلح و چه در شرایط دشوارتر که نیروی محرکهٔ بشر برای ادامه زیستن است. حتی وجود ادیان و کتاب‌های فلاسفه و خود علم، بخشی از معنایابی است. با خواندن سرگذشت ویکتور فرانکل[1] در اردوگاه‌های کار اجباری نازی، به اهمیت نظریهٔ او پی می‌بریم. او در آن شرایط طاقت‌فرسا مهم‌ترین معنای ادامهٔ زنده‌ماندن را در این می‌داند که اگر نجات یابد، یافته‌ها و نوشته‌ها و نظریه‌اش را بسط و گسترش دهد. همین امید و معنا، او را در شرایط فوق‌العاده دشوار اردوگاه زنده نگه می‌دارد. «فرانکل تنها کسی نبود که فقدان‌های ویران‌گر و مرگ تقریبی خودش را تجربه کرده بود اما با وجود تمام این مصیبت‌ها در جست‌وجوی دلیلی برای چشم‌اندازی امیدوارکننده بود» (فرانکل، ۱۳۹۹: ۱۱). «لوگوتراپی یا معنادرمانی نظریه‌ای است که دکتر ویکتور فرانکل آن را ارائه کرده است. لوگو یک واژهٔ یونانی است که معنا را به خوبی توضیح می‌دهد. این نظریه بر مبنای وجود و جست‌وجوی انسان برای یافتن معنا و مفهومی از زندگی تمرکز دارد. بنا بر اصول لوگوتراپی، تلاش برای یافتن معنی در زندگی، اساسی‌ترین نیروی محرکهٔ هر فرد در درون زندگی او است. ویکتور فرانکل با نظریات دیگر روان‌شناسان که معتقدند انسان در وهلهٔ اول باید به یک تعادل درونی برسد تا بتواند نیروی محرکهٔ زندگی خود را بیابد مخالف است. او برخلاف این نظر، تنش را پایهٔ یافتن معنا می‌داند و آن‌را نئودینامیک می‌نامد. یعنی نیروی محرکه‌ای که میان میدانی از تنش که در یک قطب آن معنی و در قطب دیگر آن انسان است قرار دارد»(همان،۱۳۹۸: ۱۰۷). نویسندگان، اهل علم و شاعران بخش بزرگی از معنا و مفهوم زندگی بشر بوده و همواره در آثار خود به دنبال معنا، و معنادادن به زندگی دیگران هستند. حتی وجود نقطهٔ مقابل معنا یعنی فراست وجودی، یعنی ناامیدی نیز در آثار آنها وجود دارد که قابل انکار نیست، اما در این آثار هم می‌توان میدان تنش ویکتور فرانکل را مشاهده کرد که انسان در یک سو و معنا در سوی دیگر این میدان قرار دارد. می‌توان میدان تنش و نئودینامیک را در آثار بسیاری از اهل ادب دید. در داستان **آواز کشتگان** اثر رضا براهنی به وضوح این موضوع قابل تأمل و بررسی است. در بخش اول رمان، رضا براهنی به تشریح دستگیری شخص اول داستان توسط نیروهای امنیتی می‌پردازد و در بخش دوم با آزادی مشروط شاهد حوادث تلخی است ولی معنای زندگی را گم نمی‌کند و در بخش سوم در دستگیری دوباره، شاهد اوج معنایابی نویسنده به علت هدف والایی که دارد هستیم. در حقیقت همان کنش‌های متعدد در میدان تنش موجب ایجاد نیروی محرکه زندگی برای شخصیت اول داستان است. در بخش‌های اول رمان به علت شدت ترس میزان اثربخشی میدان تنش را پایین می‌بینیم اما در ادامه رفته‌رفته میزان اثربخشی میدان تنش و تلاش قهرمان برای یافتن معنا افزایش می‌یابد که به شدت محرک‌های بیرونی و میزان کنترل درونی و نیز شخصیت اول داستان وابسته است.

۱- ۱- هدف پژوهش

هدف از پژوهش میزان اثربخشی میدان تنش یا نئودینامیک در رمان **آواز کشتگان** اثر رضا براهنی براساس نظریهٔ معنادرمانی ویکتور فرانکل[2] است.

۱- ۲- سؤال پژوهش

میزان تاثیر میدان تنش(نئودینامیک) در یافتن معنا و به دنبال آن نیروی محرکهٔ زندگی برای شخص اول داستان **آواز کشتگان** در مقابله با ناامیدی چقدر است؟

۱- ۳- فرضیه

با توجه به اینکه روان‌شناسان لزوم تعادل درونی را مقدمهٔ نیروی محرکه برای زندگی می‌دانند، برخلاف آن بر اساس نظریهٔ ویکتور فرانکل، ضرورت وجود میدان تنش (نئودینامیک) باعث یافتن معنای زندگی در شخصیت اول داستان است. در این داستان به وضوح کنش دو قطب میدان تنش یعنی معنا و انسان برای یافتن نیروی محرکهٔ زندگی مشهود است.

---

[1] Victor e Frankl

[2] ویکتور فرانکل پرفسور عصب‌شناسی و روان‌پزشکی در دانشگاه وین است. او دکترای پزشکی و دکترای فلسفه را از دانشگاه وین دریافت کرد . در طول جنگ جهانی دوم، سه سال را در اردگاه‌های کار اجباری نازی گذراند. دکترای افتخاری در بیست و هفت دانشگاه به وی اهدا شد و انجمن روان‌پزشکی آمریکا او را به دریافت جایزهٔ اسکار پیفیسر مفتخر ساخت.

۱- ٤- ضرورت و اهمیت پژوهش

ضرورت و اهمیت پژوهش در آن است که به عنوان تحقیقی بینارشته‌ای بر مبنای نظریهٔ معنادرمانی ویکتور فرانکل در رمان **آواز کشتگان** به بررسی میزان اثربخشی میدان تنش یا نئودینامیک ویکتور فرانکل می‌پردازد.

۱- ٥- روش پژوهش

روش پژوهش توصیفی-تحلیلی و به شیوهٔ کتابخانه‌ای است.

۱- ٦- پیشینهٔ پژوهش

درباره نظریهٔ معنادرمانی ویکتور فرانکل تاکنون کتاب‌ها و مقالات زیادی نوشته شده است. اما بررسی و تحلیل میزان اثربخشی میدان تنش یا نئودینامیکِ ویکتور فرانکل در رمان **آواز کشتگان** اثر رضا براهنی مسبوق به سابقه نیست.

اما کتاب‌هایی که در مورد نظریهٔ معنادرمانی ویکتور فرانکل نوشته شده و به نوعی مرتبط با موضوع تحقیق است عبارتند از:

کتاب **انسان در جستجوی معنا** نوشتهٔ ویکتور فرانکل(۱۳۹۸) که توسط سجاد شیاسی ترجمه گردیده و انتشارات آذرمیدخت آن را منتشر کرده است. در این کتاب در بخش اول به شرح سرگذشت ویکتور فرانکل در اردوگاه کار اجباری آلمان نازی و شرح چگونگی یافتن معنای زندگی که همان نگارش کتاب روان‌شناسی خود و تبیین نظریه‌اش بعد از آزادی است، می‌پردازد و در بخش دوم به شرح خلاصه‌ای از نظریهٔ لوگوتراپی و معنادرمانی خود پرداخته و نظریهٔ خود مبنی بر نئودینامیک و میدان تنش را در آن مطرح می‌کند و در ادامه به مسئلهٔ فوق معنا و فراست وجودی و ناامیدی و نیز معنای رنج در زندگی بشر و راه‌های درمان بیماران از طریق معنادرمانی می‌پردازد. دومین کتاب، کتاب **معنادرمانی، مبانی و کاربردهای معنا درمانی** نوشتهٔ ویکتور فرانکل (۱۴۰۱) است که توسط مهین میلانی ترجمه گردیده و انتشارات لیوسا آن را منتشر کرده است. در این کتاب به شرح اساس معنادرمانی و مفاهیم فراکلینیکی روان‌درمانی و کاربردهای معنادرمانی و تکنیک‌های آن و نیز به خلأ وجودی به عنوان چالشی برای روان‌پزشکی می‌پردازد. سومین کتاب، کتاب **میل به معنا** نوشتهٔ ویکتور فرانکل(۱۴۰۰) است که توسط کیومرث پارسایی ترجمه گردیده و انتشارات تمدن علمی آن را منتشر کرده است. این کتاب شامل سخنرانی‌های ویکتور فرانکل در مورد نظریهٔ معنادرمانی است که در دانشگاه‌های جهان مطرح شده است. کتاب چهارم، کتاب **علی‌رغم همه چیز آری به زندگی** نوشتهٔ ویکتور فرانکل(۱۳۹۹) است که توسط فاطمهٔ حسین بیک ترجمه گردیده و انتشارات روزگار آن را منتشر کرده است. این کتاب شامل سخنرانی‌های ویکتور فرانکل در سال ۱۹۴۶ یعنی یازده ماه پس از آزادی او از اردوگاه کار اجباری تنظیم شده است. کتاب پنجم، کتاب **پزشک و روح** نوشتهٔ ویکتور فرانکل(۱۴۰۱) است که توسط فرخ سیف‌بهزاد ترجمه گردیده است و انتشارات لیوسا آن را منتشر کرده است. این کتاب به این موضوع می‌پردازد که یک درمانگر باید به فرد کمک کند تا بتواند ارزش‌ها و معانی نادیده گرفته شده یا مورد غفلت قرار گرفته شده را ببیند. زیرا آگاهی نسبت به این موضوع باعث می‌شود فرد به جای منفعل بودن و قربانی دانستن خود، فعالانه در عرصهٔ زندگی حضور یابد.

و مقالاتی که به نوعی مرتبط با موضوع تحقیق بودند عبارتند از:

«بررسی اثربخشی معنادرمانی بر ارتقای هویت فرد»(۱۳۹۱)، نوشتهٔ سید ابوالقاسم مهری‌نژاد و سارا رجبی‌مقدم که در آن به اثربخشی معنادرمانی بر ارتقای هویت فرد در جامعه نمونه دانشجویان پسر دچار هویت آشفته می‌پردازد. مقالهٔ دوم: «تحلیل شخصیت از خود فرارونده کی‌خسرو براساس نظریهٔ ویکتور فرانکل»(۱۳۹۷)، نوشتهٔ فریبا رضایی‌خسروی، موسی پرنیان و نسرین رضایی خسروی است که در آن ضمن تشریح معنادرمانی به شخصیت کی‌خسرو به عنوان فردی از خود فرارونده که به کمال و تحقق استعدادهای وجودی خویش و برجسته‌کردن ویژگی‌هایی چون آزادی، انتخاب، مسئولیت و معنویت براساس نظریهٔ ویکتور فرانکل می‌پردازد. مقالهٔ سوم: « تحلیل تطبیقی و بین‌رشته‌ای مسئولیت‌پذیری در نظریهٔ معنادرمانی ویکتور فرانکل و مثنوی معنوی»(۱۴۰۱)، نوشتهٔ شبنم قدیری‌یگانه، اسماعیل آذر، ساره زیرک که به بررسی و تحلیل تطبیقی و بین‌رشته‌ای مسئولیت‌پذیری در معنادرمانی ویکتور فرانکل، روان‌پزشک اتریشی و مولانا، شاعر و عارف نامدار ایرانی در حیطهٔ اراده و مسئولیت‌پذیری توأمان آن‌که نمایان‌گر انسان‌بودن است می‌پردازد.

۲- چهارچوب نظری

فرانکل می‌گوید: «جست‌وجوی معنا ممکن است کشش درونی را به جای تعادل داخلی تحریک کند. با این حال، دقیقاً چنین تنشی پیش‌شرط سلامت روان است. می‌توان مشاهده کرد که سلامت روان براساس میزان مشخصی از تنش است، تنش بین چیزی که پیش از این به آن دست یافته و آن‌چه که هنوز باید انجام دهد یا شکاف بین هست و آن‌چه باید باشد. چنین تنشی در انسان ذاتی و بنابراین برای سلامت روان ضروری است. نباید در مورد انسانی که به چالش کشیده شده است با یک معنای بالقوّه برای آن مردّد باشیم. تصور غلط و خطرناک از بهداشت روان آن است که فرض کنیم انسان در وهلهٔ اول به تعادل نیاز دارد یا همان‌طور که در بیولوژی، بدون تنش نامیده می‌شود. در برابر آن یک نئودینامیک در نظر بگیرید. آن‌چه بشر نیاز دارد تعادل حیاتی نیست بلکه چیزی است که آن را نئودینامیک می‌توان نامید. نیروی محرکهٔ روحانی میان میدانی از تنش که در قطب آن معنی و در قطب دیگر آن، فردی که باید به آن معنی تحقق بخشد قرار دارد» (فرانکل،۱۳۹۸: ۱۰۶-۱۰۷). او می‌گوید: «برای انسان معنای ناامیدی نیز وجود دارد که در لوگوتراپی به فراست وجودی یا ناامیدی وجودی نام‌گذاری شده است. واژهٔ وجود ممکن است به سه معنا به کار رود: خودِ وجود به ویژه حالات وجودی انسان، معنای وجود و کوشش برای یافتن معنای واقعی در زندگی که همان معناخواهی است. سرخوردگی وجودی می‌تواند باعث اختلالاتی شود» (همان، ۱۳۹۸: ۱۰۲-۱۰۳). او تأکید دارد: «ممکن است وقتی با یک موقعیت ناامیدکننده مواجه می‌شویم، به دنبال معنا در زندگی باشیم. چیزی که در آن زمان مهم است این است که شاهد پتانسیل منحصر به فرد انسان در بهترین حالت خود باشیم که تبدیل یک تراژدی شخصی به یک پیروزی و تبدیل آن به یک دستاورد انسانی است» (همان،۱۳۹۸: ۱۱۴). او چنین می‌گوید: «معنادرمانی بر اساس سه مفهوم بنا نهاده شده است: آزادی اراده، معناجویی و معنای زندگی که آزادی اراده متضمن جبرگرایی در برابر جبرگرایی مطلق است. در معناجویی مطلبی متمایز از مفاهیم قدرت‌طلبی و لذت‌جویی به گونه‌ای که روان‌شناسان دیگر ارائه می کنند مورد بحث قرار می‌گیرد معنی زندگی به موضوع نسبت‌گرایی در برابر ذهن‌گرایی، اصالت ذهن مربوط می‌شود» (همان، ۱۴۰۱: ۲-۸). اگر فرد بتواند گذرا بودن تمام احوالات زندگی را درک کند و نسبت به آن آگاهی یابد می تواند معنای زیستن را یافته و در زندگی حضور فعال داشته باشد (همان، ۱۴۰۱: ۵-۵۰).

معناجویی در زندگی به عنوان قدرت رشد، تمایل و تلاش افراد برای ایجاد یا تکمیل درک آنها از معنا، اهمیت و هدف در زندگی آن‌قدر مهم است که اختلال در آن، آشفتگی روان‌شناختی را به همراه دارد. از نظر فرانکل، انسان‌ها به واسطهٔ اراده برای یافتن معنا در زندگی که یک انگیزهٔ ذاتی است، برانگیخته می‌شوند و انگیزه و تمایل برای جست‌وجوی معنا در واکنش به رویدادهای آزاردهندهٔ زندگی بیش‌تر است. (قاسمی‌طوسی،۱۴۰۰: ۵-۲۵) روان‌درمانی مبتنی بر معنویت به این معناست که بشر توان‌مندی این را دارد که فراتر از خودش و جسمش فکر کرده، از سطح آن فراتر رفته و به مرکز شخصیت بیندیشد (احمدی، ۱۴۰۱: ۷-۶۵). «فرانکل بر این باور بود که محور اصلی شخصیت انسان، روح اوست. عناصر اصلی این ساحت روحانی، یعنی آزادی، معنویت و مسئولیت، راهنمای انسان برای داشتن حیاتی سعادت‌مندانه و سالم هستند. فرانکل، معیار نهایی رشد و پرورش شخصیت سالم را ارادهٔ معطوف به معنای زندگی و نیاز مداوم انسان به جست‌وجوی معنا می داند» (ملحی و باقریان و مظاهری‌نژادفرد و فارسیجانی، ۱۳۹۹: ۱۷۶). «در معنادرمانی اعتقاد بر این است که چنانچه زندگی هدف‌مند و معنادار باشد، هر رخدادی هرچند توان‌فرسا مانند فشارهای شدید و بیماری‌های مرگ‌آور نمی‌تواند انسان را مأیوس و منزوی کند» (پوست‌چیان و کاظمی و رضایی و کاظمی، ۱۳۹۶: ۴۶). « نیاز به معنا انسانی‌ترین انگیزش و حقیقتی انکارناپذیر در زندگی انسان است و معناجویی حقیقتی است که ارضای صحیح آن، بشر را به معنی و ارزش‌های مشترکی چون اصل تحقق خویشتن و از خود فرارفتن رهنمون می‌شود» (رضایی خسروی و پرنیان و رضایی خسروی، ۱۳۹۷: ۱۸۱). «برای اینکه فرد متحول شود ابتدا باید خود را به انجام یک عمل متعهد کند. واژهٔ مسئولیت یا پاسخ‌گویی به توانایی اشاره دارد. پاسخ به علاوه توانایی که به معنای توانایی پاسخ‌گویی است» (قدیری یگانه و آذر و زیرک، ۱۴۰۱: ۵۶ و ۵۷). پرسش از معنای زندگی، از مهم‌ترین سؤالات انسان است که او را از رخوت و خلأ وجودی بیرن برده و به ادراک زندگی کمک می‌کند (بختیاری نصرآباد و همکاران، ۱۳۹۸: ۱).

۳- بحث و بررسی

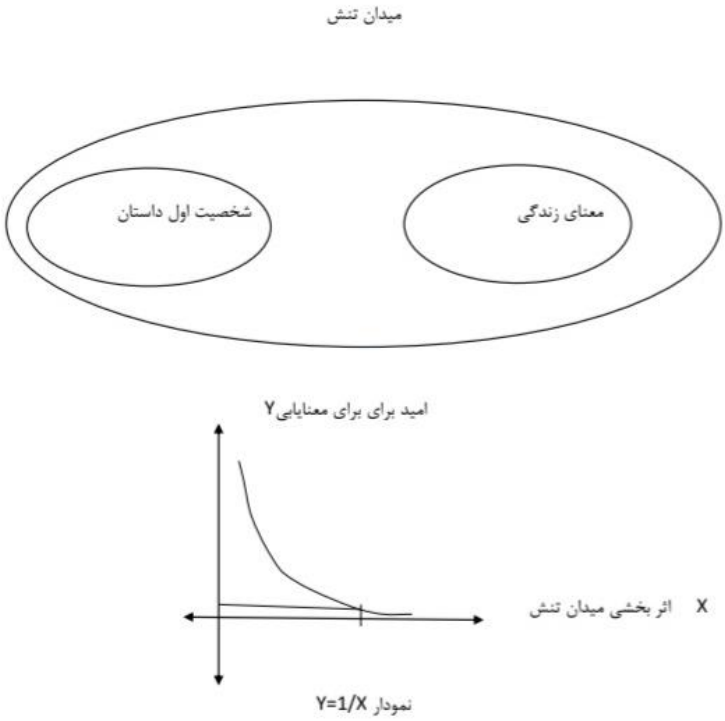
۳- ۱- بررسی میزان اثربخشی میدان تنش یا نئودینامیک در رمان آواز کشتگان اثر رضا براهنی براساس نظریهٔ معنادرمانی ویکتور فرانکل

۳- ۱- ۱- رمان آواز کشتگان

رضا براهنی، زاده ۲۱ آذر ۱۳۱۴ در تبریز و درگذشتهٔ ۵ فروردین ۱۴۰۱ در تورنتوی کانادا، شاعر، داستان‌نویس و منتقد برجستهٔ ایرانی بود. براهنی عضو هیأت مؤسس کانون نویسندگان ایران و رئیس انجمن قلم کانادا بود. از براهنی آثار زیادی در شعر و رمان برجای مانده که به زبان‌های مختلف از جمله انگلیسی، سوئدی و فرانسه ترجمه شده است. رمان **آواز کشتگان** دربارهٔ شخصی نگاشته شده که با اتهاماتی واهی دستگیر و شکنجه می‌شود و شدت خفقان باعث ایجاد شرایط و ماجراهایی می‌شود که در رمان به آن با ظرافت خاص و هنرمندانه‌ای پرداخته شده است. رمان در سه بخش به شرایط ترس و شکنجه و دست‌گیری پرداخته و در بخش دوم به حوادث بعد از آزادی در دانشگاه می‌پردازد و بخش سوم به شرایط سخت دست‌گیری دوم به دلیل نوشتن کتابی سیاسی می‌پردازد (نک. براهنی، ۱۳۶۸: ۱-۵۰۰).

۳- ۱- ۲- افول معنایابی در اثر شدت بالای ترس و مرحلهٔ شوک

در بخش اول رمان با عنوان (قهرمان زشت) نویسنده به ماجرای دست‌گیری و شکنجهٔ شخصیت اول داستان در زندان امنیتی می‌پردازد. می‌توان از توصیفات نویسنده، شدت بالای آشفتگی درونی شخصیت اول داستان را مشاهده کرد. به علت بالا بودن شدت ترس، او تعادل روحی خود را از دست داده است و تفکری سوی معنایابی ندارد و در بهت و حیرت به سر می‌برد. می‌توان مشاهده کرد برهم خوردن تعادل جسمی و روحی در مسیر معنایابی او اخلال ایجاد نموده است و از این مرحله به عنوان مرحلهٔ شوک نام برده می‌شود: «این دفعهٔ اول بود، دوسال پیش شش روز تمام شکنجه‌اش داده بودند. شوک برقی، شلاق، دسبند قپانی و کتک و از همه بدتر تهدید به تجاوز به زنش که اتفاق نیفتاده بود. در آن زمان نفهمیده بود که این تهدید بخشی از یک طرح عمومی برای شکستن اوست» (براهنی، ۱۳۶۸: ۹). باید گفت کنش بین کنترل‌های بیرونی و کنترل درونی به وضوح قابل مشاهده است. بنابراین اگر شدت کنترل‌های بیرونی با مؤلّفه‌هایی چون ترس و شکنجه بالا باشد، میزان کنترل درونی شخص برای مدیریت اوضاع کم می‌شود. یعنی اگرچه ممکن است کنترل درونی داشته باشد اما شدت کنترل بیرونی بر عملکرد او مؤثّر است. یعنی به رغم وجود میدان تنش که در یک سوی آن معنا و یک سوی دیگر شخصیت اول داستان قرار دارد اوضاع به گونه‌ای است که کنترل‌های بیرونی، مؤثر بوده و شخصیت اول داستان را در ناامیدی غرق می‌کند. نویسنده حتی از روان‌شناسی جامعه صحبت می‌کند و تفکر جامعه را حول محور شایعه‌سازی و مغز انحرافی و فساد فکری که همه اتهاماتی است که به او زده شده متمرکز می‌داند. با اینکه عده‌ای در حال قهرمان‌سازی هستند و بر موج سوار می‌شوند تا ماجرا را به نفع منافع خود مصادره کنند، تعدادی هم از ترس او را طرد می‌کنند: «از زندان که بیرون آمده بود یک بت بود، بت جوانان. و این نیز مضحک بود. با اینکه حالا چیزی چاپ نمی‌کرد، جوانان در هر اثری که قبلاً چاپ کرده بود، تصویری از یک مبارزهٔ طولانی پیش چشم خود مجسم می‌کردند. ولی این دروغی بیش نبود» (همان، ۱۳۶۸: ۱۰). در ادامهٔ روند داستان مشهود است که شخصیت اصلی در حیرانی عجیبی به سر می‌برد و شدت مؤلّفهٔ ناامیدی آن‌قدر بالاست که می‌توان این‌جا مصادیق نظریهٔ فراست وجودی یا ناامیدی فرانکل را مشاهده کرد که در نقطهٔ مقابل معنایابی قرار می‌گیرد. «فرانکل معنای فراست وجودی را در سه طریق به کار می‌برد: خود وجود و حالات وجودی انسان، معنای وجود و کوشش برای یافتن معنای زندگی شخصی که همان معناخواهی است» (فرانکل، ۱۳۹۸: ۱۰۳-۱۰۲). فرانکل اذعان می‌دارد سرخوردگی وجودی می‌تواند منجر به اختلالاتی در معنایابی فرد شود. (نک. همان، ۱۳۹۸: ۱۰۳) در رمان، خود وجود و حالات شخصیت اول، نشان‌دهندهٔ هجوم ناامیدی است و کوشش او به علت وجود سرخوردگی و شدت بالای محرک‌های بیرونی و مؤلفه‌های ترس و وحشت معناخواهی را به صفر نزدیک کرده است که می‌توان در این‌جا میزان اثربخشی میدان تنش را پایین ارزیابی کرد.



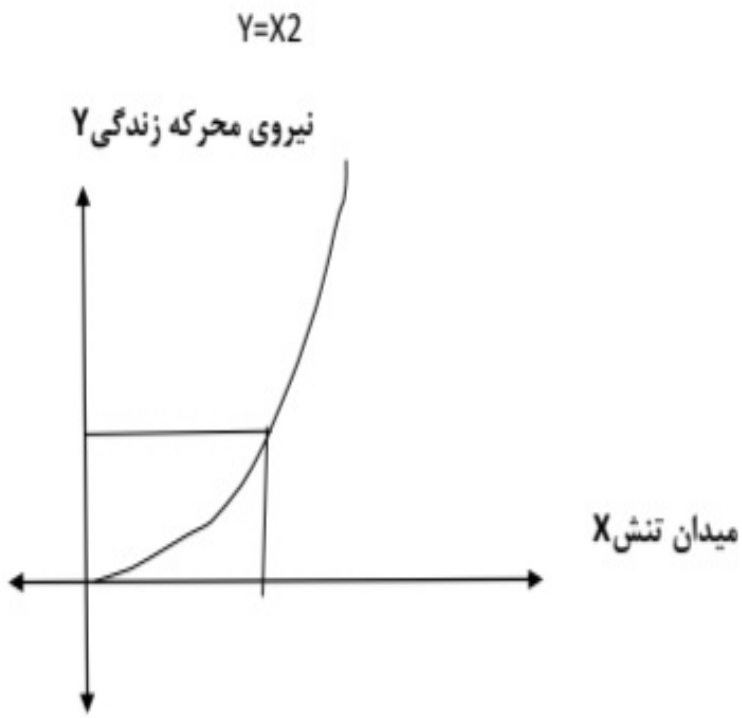
اثر بخشی میدان تنش برای یافتن معنا به علت شدت ترس با امید او برای یافتن معنا در مرحلهٔ شوک حالت عکس دارد.

شکل ۱- اثر بخشی میدان تنش برای یافتن معنا

۳- ۱- ۳- یافتن معنا و شکل‌گیری میدان تنش و مرحلهٔ فوق معنایی

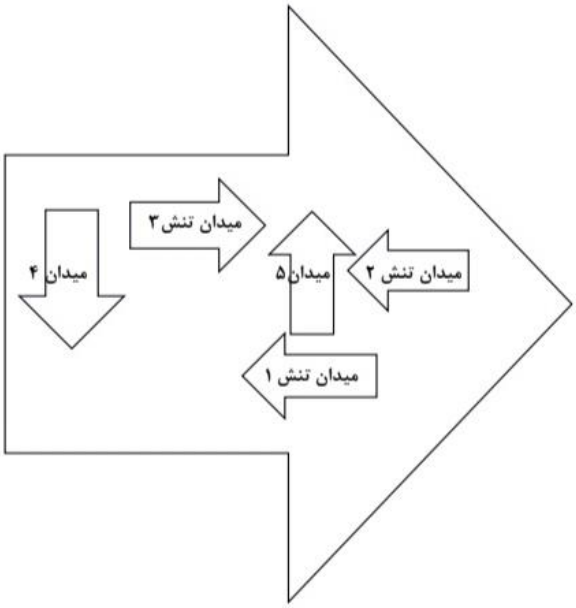
در بخش دوم رمان با نام (حدیث پری‌داران) نویسنده به شرح مفصلی از وضعیت آشفتهٔ علمی و اخلاقی آن روز دانشگاه در پایتخت می‌پردازد و آن‌چنان وضعی را شرح می‌دهد که او را در سردرگمی فرو می‌برد. از طرفی وجود فشارها و اتفاقات و وجود فشارهای سیاسی او را در سرگشتگی قرار می‌دهد. به گونه‌ای که شخصیت اول داستان حیرت‌زده به دنبال معنایی برای تحمل این اتفاقات و ادامهٔ زندگی علمی و شخصی می‌گردد. حتی بعضی از اساتید به علت فقدان معنا و بدی اوضاع قصد خروج از کشور را دارند. در میان این همه حوادث عجیب و گاهی هولناک، علاقه و همراهی‌های همسرش در این مشکلات معنای زندگی شخصیت اول داستان می‌گردد. در میدان تنش در یک قطب شخصیت اول داستان و در قطب دیگر علاقه به همسرش قرار دارد و اوضاع را در مرحله قابل تحمل بودن قرار می‌دهد، همان‌طور که در سرگذشت ویکتور فرانکل در اردوگاه کار اجباری نازی نیز همین مطلب باعث معنایی برای زنده‌ماندن فرانکل یاد می‌گردد.(ن.ک:همان،۱۳۹۹: ۳-۹۸). شخصیت اول داستان مسئولیت خطیری بر گُردهٔ خود حس می‌کند و آن رسانیدن صدای قربانیان این اوضاع به عنوان نویسنده و استاد دانشگاه به گوش جهانیان است. فرانکل در نظریهٔ خود در جایی به مفهوم فوق‌معنایی اشاره می‌کند: «فوق معنایی لزوماً فراتر و بالاتر از توانایی‌های عقلانی محدود انسان است» (همان،۱۳۹۸: ۱۲۰). در همین مضمون در جایی از رمان می‌خوانیم: «در این فکر بود که آیا مغزش که تلنباری از خاطراتی از این دست است برای همیشه معیوب نشده است؟! حتماً مغز انسان ظرفیت خاصی دارد. حتماً اعصاب انسان ظرفیت خاصی دارد و بیش از ظرفیت نمی‌توان چیزی به آن تحمیل کرد» (براهنی، ۱۳۶۸: ۱۸۶). اما در ادامه به تاب‌آوری به علت وجود تنش برای یافتن معنا می‌رسد. علاوه بر معنای علاقه به همسرش به عنوان بخشی از معنای زندگی او به یک فوق‌معنایی دست می‌یابد: «ممکن است وقتی با یک موقعیت ناامیدکننده مواجه می‌شویم، به دنبال معنا در زندگی باشیم. چیزی که در آن زمان مهم است این است که شاهد پتانسیل منحصر به فرد انسان در بهترین حالت خود باشیم که تبدیل یک تراژدی شخصی به یک پیروزی و تبدیل آن به یک دستاورد انسانی است» (فرانکل، ۱۳۹۸: ۱۱۴). در قسمت فوق معنایی این جملات از رمان قابل توجه است: «تو

یک شعر می‌خواندی؟ یادت هست؟ عاشقان کشتگان معشوقند، برنیاید زکشتگان آواز. این شعر را همیشه می‌خواندی. در ذهن من این شعر معنی‌اش را از دست داده. یک معنی دیگر پیدا کرده، مخصوصا این یک‌سال گذشته. به قسمت اولش کاری ندارم. برای من قسمت دومش مهم است: برنیاید ز کشتگان آواز. این درست نیست. آن‌همه شکنجه‌شده، تیرباران‌شده، سربه‌نیست شده و... همه یک آواز می‌خواستند. تو آواز آن‌ها شدی. تو آوازکشتگان شدی. هر اتفاقی که در آینده بیافتد. تو نباشی من نباشم. وضع عوض بشود و بخواهد تو باشی و به تو افتخار بکنند و یا حتی تو خودت هم از بین بروی... نمی‌تواند چیزی را تغییر بدهند» (براهنی،۱۳۶۸: ۱۹۳-۱۹۴). او نویسنده و شاعر را صدای مردمش می‌داند و این را شرف واقعی خود معرفی می‌کند. این به عنوان یک فوق معنا در یک سوی قطب میدان تنش قرار می‌گیرد. این‌جا طبق نظریهٔ ویکتور فرانکل، وجود تعادل درونی موجب ایجاد محرکهٔ زندگی او نیست بلکه همین تنش و جستجوی معنا در حالات تنش‌زا برای او نیروی محرکهٔ زندگی شده است. فرانکل مهم‌ترین بخش آدمی را روح او می‌داند و در جایی از رمان ضمن اشاره به عظمت روحی ایرانیان، اشاره‌ای به روح خود نیز به عنوان یک ایرانی می‌کند که این حوادث را در خود هضم کرده است و آواز کشتگان می‌شود: «یونانی‌ها، رومی‌ها، ترک‌ها و مغول‌ها به ایران حمله کردند ولی روح ایرانی همهٔ آن‌ها را خرد کرد و توانست در سال ۲۰۰۰ عصارهٔ ایرانیت را بر تارک تاریخ بنشاند و حافظ در سال ۲۰۰۰ پا به عرصهٔ وجود گذاشت» (همان،۱۳۶۸: ۲۱۵). عظمت روحی شخصیت اول داستان سبب جذب معنا برای او می‌شود. او با قلمش فریاد خاموشان را به گوش دنیا می‌رساند و با این معنایابی برای بار دوم که دستگیر می‌شود و با اینکه می‌داند چه در انتظار اوست مثل بخش اول دچار شوک نمی‌شود و با قدرت و انگیزه با موضوع برخورد می‌کند. وجود این معنا در زندگی شخص اول داستان به میدان تنش او جهت می‌دهد و لزوم وجود تنش برای یافتن نیروی محرکهٔ زندگی را طبق نظریهٔ فرانکل تأیید می‌کند. هرچه اثر بخشی میدان تنش بالا می‌رود او معنای بزرگ‌تری می‌یابد که نمودار آن افزایشی یا صعودی می‌شود.



شکل ۲- نمودار میدان تنش ونیروی محرکه زندگی

می‌توان میدان تنش را به میادین کوچک‌تر تنش تقسیم کرد. بدین‌صورت که وجود معناهای مختلف، حتی کم‌اهمیت باعث قوی‌تر شدن میدان تنش بزرگ با قطب فوق‌معنایی می‌شود که به این میادین کوچک تنش (انگیزه) اطلاق می‌گردد که برای یافتن معنا و دستیابی به هدف، میدان بزرگ‌تر را یاری می‌دهد. پس میزان اثربخشی میدان تنش بزرگ‌تر با قطب فوق‌معنایی بقیهٔ معناها و میادین تنش را جهت می‌دهد؛ جهت‌دهی به سوی رشد و شکوفایی و کمال که نهایت رشد بشر است.



میدان تنش اصلی میادین تنش کوچک‌تر را جهت می‌دهد.

شکل ۳- میدان تنش اصلی

۳- ۱- ٤- اوج دو قطب میدان تنش، مرحله خودشکوفایی

در بخش سوم رمان با نام (حدیث آینه‌چشمان) او به ماجرای دستگیری و شکنجهٔ شدید خود و کشته‌شدن دیگر مبارزین می‌پردازد. اما این بار او به یک معنای عمیقی دست یافته که تمام این شکنجه‌ها را پشت سر می‌گذارد. او داستان گرگ‌ها را می‌نویسد و صدای بلند مردمش می‌شود و به آوازکشتگان معنا می‌دهد. او معنی واقعی ایثار را در کتاب تشریح می‌کند و آن از خودگذشتگی ایثارگر بدون آنکه خود از ایثار آن نفعی ببرد یا منتظر منافعی باشد معرفی می‌کند. اینجا هر دو قطب میدان تنش در اوج خود قرار دارند. انسانی والا از یک سو و معنایی عظیم و مقدس در سویی دیگر و این نیروی محرکهٔ بزرگی در او ایجاد می‌کند و به معنای واقعی کلمه آواز کشتگان می‌گردد. میزان اثر بخشی میدان تنش در اینجا با بزرگ‌تر شدن دو قطب میدان تنش اصلی افزایش می‌یابد و او را در اوج انسانیت و رشد و خودشکوفایی قرار می‌دهد. «صورتش را بر زمین چسباند، لب‌هایش را روی آجر گذاشت. خواست ببوسد، نفهمید توانسته است ببوسد یا نتوانسته است. آهسته گفت:«خاک!» و ماند» (همان، ۱۳۶۸: ۴۰۹).

۳– نتیجه‌گیری

نتایج پژوهش نشان می‌دهد در رمان **آواز کشتگان** ضرورت و لزوم تنش در میدان تنش برای یافتن معنای زندگی مورد تأکید است. در شرایطی که میزان محرک‌های بیرونی مثل ارعاب و وحشت زیاد باشد اما معنا در قطب میدان تنش کوچک باشد میزان اثر بخشی میدان تنش کم است و مؤلّفهٔ ناامیدی در آن بالاست. هرچه در یک قطب میدان تنش، معنا عظمت بیش‌تری داشته باشد و در قطب دیگر، روح انسان هم بزرگ‌تر باشد، نیروی محرکه برای رشد و شکوفایی و میزان اثربخشی میدان تنش بیش‌تر است و مؤلّفهٔ ناامیدی کم‌رنگ می‌گردد. در این رمان به‌طور اخص لزوم تنش به جای تعادل درونی طبق نظریهٔ ویکتور فرانکل برای یافتن معنای زندگی اثبات می‌شود و همچنین معنای اصلی زندگی یا فوق معنا در میدان تنش بزرگ‌تر، تمامی میادین تنش کوچک‌تر و معناهای دیگر زندگی او را جهت می‌دهد و به میزان اثربخشی میدان تنش اصلی برای ایجاد نیروی محرکهٔ قوی برای ادامه زندگی تاکید دارد. پس میدان تنش با وجود معنای بزرگ و روح بزرگ در دو قطب آن اثربخشی بیش‌تری دارد و در این رمان اثربخشی میدان تنش برای یافتن معنا تراژدی زندگی را به هدفی بزرگ مبدل کرده است.

منابع

احمدی، یحیی. (۱۴۰۱). معنادرمانی،گمان نیک، گمان نیک و بد به خداوند، تهران: انتشارات مینوفر.

بختیاری نصرآبادی، حسنعلی؛ دولت‌دوست، حسین؛ حیدری، محمد حسین؛ و محمدی فشارکی، محسن. (۱۳۹۸). واکاوی تطبیقی جایگاه قناعت در مثنوی معنوی مولوی و بوستان سعدی با تأملی در دیدگاه معنادرمانی و ارائهٔ الگویی از آن. نشریهٔ پژوهشنامه ادبیات تعلیمی، ۴۴، ۲۶-۱.

براهنی، رضا. (۱۳۶۸). آواز کشتگان، تهران: انتشارات البرز.

پوست‌چیان، طیبه؛ کاظمی، آمنه‌سادات؛ رضایی، امید؛ و کاظمی، مریم‌سادات. (۱۳۹۶). اثربخشی گروه‌درمانی مبتنی بر معنادرمانی بر امید به زندگی و تاب‌آوری زنان مطلقه، نشریهٔ روان‌پرستاری، ۵(۶)، ۵۲-۴۵.

رضایی‌خسروی، فریبا؛ پرنیان، موسی؛ رضایی‌خسروی، نسرین. (۱۳۹۷). تحلیل شخصیت از خود فراروندهٔ کیخسرو بر اساس نظریهٔ ویکتور فرانکل. فصل‌نامه ادبیات عرفانی و اسطوره‌شناختی، ۱۴(۵۲)، ۲۰۹-۱۸۱.

فرانکل، ویکتور. (۱۳۹۸). انسان در جستجوی معنا، ترجمه سجاد شیاسی، قزوین: انتشارات آزرمیدخت.

فرانکل، ویکتور. (۱۴۰۱). معنادرمانی، مبانی و کاربردهای معنادرمانی، ترجمه مریم میلانی، تهران: انتشارت لیوسا.

فرانکل، ویکتور. (۱۴۰۰). میل به معنا، ترجمهٔ کیومرث پارسایی، ساری: انتشاران تمدن علمی.

فرانکل، ویکتور. (۱۳۹۹). علی‌رغم همه چیز آری به زندگی، ترجمهٔ فاطمه حسین‌بیک، تهران: انتشارات روزگار.

فرانکل، ویکتور. (۱۴۰۱). پزشک و روح، ترجمهٔ فرخ سیف بهزاد، تهران: انتشارات لیوسا.

قاسمی‌طوسی، فاطمه‌زهرا. (۱۴۰۰). مرگ و معنا، تهران: انتشارات قانون‌یار.

قدیری یگانه، شبنم؛ آذر، امیر اسماعیل؛ و زیرک، ساره. (۱۴۰۱). تحلیل تطبیقی و بین‌رشته‌ای مسئولیت‌پذیری در نظریهٔ معنادرمانی و یکتور فرانکل و مثنوی‌مولوی. دانشگاه بیرجند، انجمن ترویج زبان و ادبیات فارسی ایران، ۲(۴)، ۸۰-۵۳.

مهری‌نژاد، سید ابوالقاسم؛ و رجبی‌مقدم، سارا. (۱۳۹۱). بررسی اثربخشی معنادرمانی بر ارتقای هویت افراد. فصلنامه فرهنگ مشاوره و روان‌درمانی، ۴(۱۵)، ۱۶-۱.

ملحی، الناز؛ باقریان، فاطمه؛ مظاهری نژادفرد، گلناز؛ و فارسیجانی، نیلوفر. (۱۳۹۹). از رویکرد وجودی انسان‌گرا تا معنادرمانی فرانکل. فصل‌نامه رویش روان‌شناسی، ۹(۴)، ۱۷۱- ۱۸۰.